

विजयलग्न राजपत्र

विजयलग्न गाउँपालिकाद्वारा प्रकाशित

मुद्रा:

संख्या:

मिति: २०७६।०८।१२

लाइ-१

विजयलग्न गाउँपालिकाको तह लेखिए अमोदिएको ऐन सर्वानामाङ्काको जालनामीका
साथि प्रकाशित घरिएको छ ।

विजयलग्न गाउँपालिकाको लिङ्ग
एक, २०७६

सामाजिक संरक्षण संचाराल ऐन, २०७६ को दफ्तर १०३ ले दिएको अधिकार प्रबोध
गरी विजयलग्न गाउँपालिकाले को लिङ्ग देखि, २०७६ जारी घरेको छ ।

विजयनगर गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७६

मिति : २०७६।०८।१५

देश र समाजको सर्वपक्षीय विकास र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको सुदृढिकरणका लागि नागरिकहरुमा सदाचार, सहिष्णुता, नैतिकता र मानवीय मूल्यको प्रबोधन गर्न तथा सीपयुक्त, परिश्रमी, सिर्जनशिल र प्रतिस्पर्धी क्षमता भएका योग्य नागरिक तयार गर्नको लागि यस विजयनगर गाउँपालिकामा स्थापना हुने र यो ऐन प्रारम्भ हुनु भन्ना अघि स्थापना भई सञ्चालन भइरहेका विद्यालयहरुलाई व्यवस्थित गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाका रूपमा विकसित गर्न वाञ्छनीय भएकोले नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५७ उपधारा (४) अनुसूची द को सूची नं. ८ तथा स्थानीय तह सञ्चालन ऐन, २०७४, परिच्छेद ३, को दफा, १०२ बमोजिम ५ न प्रदेश अन्तरगतको यस गाउँपालिकाको गाउँसभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

यस ऐनको नाम “विजयनगर गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७६” रहेको छ ।

यो ऐन कपिलवस्तु जिल्ला विजयनगर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र लागू हुनेछ ।

यो ऐन स्थानिय राजपत्रमा प्रकाशित भए पश्चात प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा

- क) “आधारभूत शिक्षा” भन्नाले प्रारम्भक बाल शिक्षा देखि कक्षा आठ सम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ ।
- ख) “आधारभूत पहेलो तह” भन्नाले कक्षा एक देखि कक्षा पाँचसम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ ।
- ग) “आधारभूत दोस्रो तह” भन्नाले कक्षा ६ देखि कक्षा ८ सम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ ।
- घ) “माध्यमिक तह” भन्नाले कक्षा नौ देखि कक्षा बाहेसम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ ।
- ङ) “विद्यालय शिक्षा” भन्नाले शिशु कक्षा देखि कक्षा बाह्य सम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ ।
- च) “गाउँपालिका” भन्नाले कपिलवस्तु जिल्लाको विजयनगर कार्यपालिका सम्झनु पर्छ ।
- छ) “गाउँसभा” भन्नाले कपिलवस्तु जिल्लाको विजयनगर गाउँपालिकाको गाउँसभालाई सम्झनु पर्छ ।

- ज) “विशेष शिक्षा” भन्नाले दृष्टिविहिन, बहिरा, अटिज्म, वौद्धिक अपाङ्गता, सुस्तश्रवण वा अति अशक्त शारीरिक अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई दिइने विशेष व्यवस्थापन सहितको शिक्षा सम्भनु पर्छ ।
- झ) “प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा” भन्नाले प्राविधिक ज्ञान सीप तथा विषयवस्तुको सिकाई गरी प्रविधि र व्यवसायको शिक्षा प्रदान गर्न कक्षा नौ देखि कक्षा बाह सम्म अध्यापन गराइने शिक्षालाई सम्भनु पर्छ ।
- ञ) “सामुदायिक विद्यालय” भन्नाले समुदायको पहलमा स्थापना गरिएको नाफा नकमाउने प्रकृतिको नेपाल सरकार र गाउँपालिकाबाट नियमित रूपमा अनुदान पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय सम्भनु पर्छ ।
- ट) “संस्थागत विद्यालय” भन्नाले निजी पहलमा स्थापना गरिएका नेपाल सरकारबाट नियमित रूपमा अनुदान नपाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय सम्भनु पर्छ ।
- ठ) “अभिभावक” भन्नाले विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीको अभिभावक भनी अभिलेखमा जनिएको व्यक्ति सम्भनु पर्दछ । सो शब्दले विद्यार्थीका बुवा, आसा, बाजे, बज्यै तथा अभिभावक नभएका विद्यार्थीको हकमा संरक्षकत्व प्रदान गर्ने व्यक्तिलाई समेत जनाउँछ ।
- ड) “शिक्षक” भन्नाले विद्यालयमा शिक्षण सिकाई गर्न नियुक्त अध्यापक सम्भनुपर्छ ।
- ढ) “प्रधानाध्यापक” भन्नाले विद्यालयको शैक्षिक, प्रशासनिक, आर्थिक र व्यवस्थापकीय जिम्मेवारी तोकिएको अध्यापक सम्भनु पर्दछ ।
- ठ) “कर्मचारी” भन्नाले सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक बाहेकका अन्य कर्मचारी सम्भनु पर्छ ।
- इ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमावली, कार्यविधि, नीति, निर्देशनमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भनु पर्छ ।
- इ) “अनुमति” भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाले स्थायी स्वीकृति प्रदान गरि नसकेको कुनै तोकिएको ठाउँ वा क्षेत्रमा विद्यालय खोल्न वा कक्षा थप गर्न दिएको अस्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।
- ण) “स्वीकृति” भन्नाले तोकिए बमोजिमको शर्त पुरा गरेको विद्यालयलाई संघीय सरकार र प्रदेश सरकार समेतको मापदण्डको आधारमा गाउँपालिकाले दिएको स्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।
- त) “आवासीय विद्यालय” भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाबाट आवासीय विद्यालयको रूपमा स्वीकृति प्रदान गरिएको विद्यालयलाई जनाउँछ ।
- थ) “शैक्षिक गुठी” भन्नाले विद्यालय सञ्चालन रार्तको लागि कुनै व्यक्तिले नाफा नलिने उद्देश्यले स्थापना गरेको सार्वजनिक वा निजी गुठी सम्भनु पर्छ ।

थ) "प्रारम्भिक बाल शिक्षा" भन्नाले चार वर्ष माथि र पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकालाई दिइने एक वर्षको प्रारम्भिक बाल शिक्षा सम्झनु पर्छ ।

न) "शिक्षा समिति" भन्नाले विजयनगर गाउँपालिकाको यस ऐन बमोजिम गठन भएको गाउँ शिक्षा समितिलाई सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद-२

शिक्षाको प्रकार, विद्यालयको वर्गीकरण, अनुमती, स्वीकृती, समायोजन तथा नियमन

३. माध्यमिक शिक्षाको प्रकार:

माध्यमिक शिक्षा देहायका बमोजिमको हुने छ :

क) साधारण माध्यमिक शिक्षा

ख) संस्कृत माध्यमिक शिक्षा

ग) प्राविधिक तथा व्यावसायिक माध्यमिक शिक्षा

४. विद्यालयको अनुमति, स्वीकृती, बर्गीकरण र समायोजन तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५. शिक्षाको माध्यम:

१) विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम नेपाली भाषा, अंग्रेजी भाषा वा दुबै भाषा हुनेछ ।

२) उपदफ्त (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम देहाय बमोजिम हुन सक्नेछ:

क) आधारभूत तहको शिक्षा मातृ भाषामा दिन सकिनेछ ।

ख) गैर नेपाली नारारिकले गाउँपालिका अन्तरगतका विद्यालयमा अध्ययन गर्दा अनिवार्य नेपाली विषयको सहा अन्य कुनै भाषाको विषय अध्ययन गर्न सक्नेछ,

ग) भाषा विषयमा अध्ययन गराउँदा शिक्षाको माध्यम सोही भाषा हुनेछ ।

६. विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था:

विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

७. विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

१) विद्यालय तोकिए बमोजिमको आधारमा अनुमति लिई सञ्चालन गर्नुपर्नेछ । अनुमिति प्रदान गर्दा कम्पनी ऐन अन्तर्गत विद्यालय सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न पाइने छैन । यो ऐन आउनु भन्दा पहिले देखि नै कम्पनी ऐन अन्तर्गत अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त शरी सञ्चालन भएका विद्यालय सञ्चालनमा कुनै वाधा पर्ने छैन ।

२) गाउँपालिकाले तोकिए बमोजिमको आधारभा विद्यालय सार्व, गाभन, नाम परिवर्तन गर्न वा बन्द गर्न वा कक्षा थप गर्न सक्ने छ ।

८. प्रारम्भिक बाल शिक्षाको कक्षा सञ्चालन तथा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन

१) गाउँपालिकले प्रारम्भिक बाल शिक्षाको कक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि तोकिए बमोजिम थप व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

२) गाउँपालिकले तोकिए बमोजिम सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्ने छ ।

९. गाउँ शिक्षा समिति

१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरुको रेखदेख, समन्वय र व्यवस्थापन गर्न कामको लागि देहाय बमोजिमको शिक्षा समिति रहनेछ

क) गाउँपालिकाका प्रमुख - अध्यक्ष

ख) गाउँपालिकाका उप प्रमुख - सदस्य

ग) गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य

घ) माउँपालिकाले तोकेको शिक्षा हेतु विषयगत समितिको संयोजक - सदस्य

ड) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरु मध्येबाट गाउँ कार्यपालिकाले मनोनित गरेको एक जना - सदस्य

च) समाजसेवी, शिक्षा प्रेमी, वा बन्दादाताहरु मध्येबाट गाउँ कार्यपालिकाबाट मनोनित कर्त्तीमा एक जना महिला सहित दुई जना - सदस्य

छ) आधारभूत, माध्यमिक तह समेटने गरी विद्यालयका शिक्षक तथा प्रथानाध्यापकहरु मध्येबाट प्रमुखले मनोनित गरेको एकजना महिला सहित दुई जना - सदस्य

ज) गाउँपालिका भित्रका नेपाल शिक्षक भहासंघका (नेपाल) अध्यक्ष वा प्रतिनिधि एक जना - सदस्य

झ) गाउँपालिका भित्रका संस्थागत विद्यालयको सगठनहरु मध्येबाट गाउँपालिका प्रमुखबाट मनोनित एक जना - सदस्य

ज) गाउँपालिका भित्रका भदर्सा वा अन्य धार्मिक विद्यालयका शिक्षक वा विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी मध्ये शिक्षा समितिले मनोनित गरेका एक जना - सदस्य

ट) गाउँपालिका भित्रका दलित वा अल्पसंख्यक मध्ये गाउँपालिका प्रमुखबाट मनोनित एक जना - सदस्य

ठ) शिक्षा, युवा तथा छेलकुद शाखाप्रमुख - सदस्य संचिव

२) समितिका मनोनित सदस्यको कार्यकाल ३ वर्षको हुनेछ ।

३) गाउँपालिका शिक्षा समितिको बैठकमा प्रदेश सभा तथा संघीय संसदका सदस्यलाई पर्यवेक्षकको रूपमा भाग लिन आमन्वय गर्न सकिनेछ ।

- ४) गाउँ शिक्षा समितिको बैठकमा आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञहरूलाई आमन्वण गर्न सकिनेछ ।
- ५) उपदफा (१) अनुसार मनोनित सदस्य र अन्य सदस्यले आफ्नो पदीय आचरण पुरा नगरेमा गाउँ कार्यपालिकाले निजहरूलाई जुनसुकै समयमा पनि हटाउन सक्नेछ । तर त्यसरी हटाउनु वा वर्खास्त गर्नु अघि मनासीब माफिकको स्पष्टिकरणको मौकावाट बज्चित गरिने छैन ।
- ६) गाउँपलिका शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय वमोजिम हुनेछ;
- क) आफ्नो कार्य क्षेत्र भित्रको शैक्षिक योजना तयार गर्ने ।
- ख) गाउँपलिका क्षेत्र भित्र विद्यालय सञ्चालनका लागि अनुमति, स्वीकृति, विद्यालय सार्ने, गाभ्ने, कक्षा थप्ने र घटाउने सम्बन्धमा गाउँपलिका लाई आवश्यक राय प्रदान गर्ने ।
- ग) विद्यालयहरूलाई आर्थिक अनुदान सम्बन्धी आवश्यक स्रोतको खोजी गर्ने ,
- घ) आपनो क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने परीक्षालाई भयादित र भयरहित बनाउन सहयोग गर्ने,
- ङ) विद्यालयहरूको लेखा परीक्षकको पारीश्रमिक तोक्ने,
- च) गाउँपलिका क्षेत्र भित्र स्थापना भएका आफ्नो स्रोतमा सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयहरूको शिक्षक, कर्मचारीदरबन्दी, सेवा, सुविधा र शर्तहरू स्वीकृत गर्ने,
- छ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरूक र सजग बनाउने ,
- ज) विद्यालयको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने ,
- झ) अभिभावक, कर्मचारी र शिक्षक बीच विवाद भएमा त्यसको समाधान गर्ने,
- ञ) शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्ने, सूचक विकास गर्ने र प्रगति मूल्यांकन गर्ने, तदनुसार अपेक्षित गुणस्तर कायम भएका विद्यालयलाई पुरस्कृत गर्ने, नभएकालाई सघाउने तथा लगातार तीन वर्ष सम्म राम्रो नतिजा नल्याउनेलाई नसियत दिने,
- ट) विद्यालयहरूलाई सामाजिक परीक्षण गर्न लगाउने
- ठ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने,
- ड) विद्यालयको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने गराउने,
- ढ) शैक्षिक गुठीसँग गर्ने सम्झौताका शर्तहरू निर्धारण गर्ने,
- ण) शैक्षिक संस्था र शिक्षासंग आबद्ध शिक्षक कर्मचारीहरूलाई कामको आधारमा आवश्यक प्रोत्साहन, नसियत, दण्ड, कारबाही गर्ने गराउने,
- त) विशेषज्ञहरूको छनौट गरी ठेगाना, फोन, इमेल भएको सम्पर्क सहितको सूची प्रकाशन गर्ने,
- थ) संस्थागत विद्यालय सञ्चालनको भापदण्ड बनाउने, सञ्चालनको स्वीकृती र अनुमतीको लागि गाउँपालिकलाई आवश्यक राय सुझाव प्रदान गर्ने,

द) नक्सांकन, जोनिड सहित विद्यालय गाउने, सार्व नाम परिवर्तन गर्ने, तह र कक्षा थप गर्ने, वा कक्षा घटाउने नीति तर्जुमा गरी गाउँपालिकमा पेस गर्ने,

घ) विद्यालयमा विषयगत शिक्षक दरवन्दी मिलान गर्ने तथा शिक्षक कर्मचारीहरुको सरुवा व्यवस्थापन गर्ने,

न) सामुदायिक सिकाई केन्द्र स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी नीति तर्जुमा गर्ने,

प) आवश्यकता अनुसार दिवा खाजा व्यवस्थापन गर्ने,

फ) विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका पहिचान गरी सबैका लागि शिक्षा सुनिश्चित हुने प्रवन्ध गर्ने,

ब) विद्यालयमा पठनपाठनको अधिकतम प्रवन्ध हुने गरी शैक्षिक व्यालेण्डर बनाई लागु गर्ने, गराउने,

भ) शिक्षक तालिम नीति तर्जुमा गरी लागु गर्ने,

म) गाउँ कार्यपालिकालाई शैक्षिक विकासका लागि आवश्यक सुभाव तथा परामर्श दिने,

य) विद्यालयहरुलाई सक्षमतामा अधारित अनुदान दिने वा अनुदान दिन सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने,

र) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीलाई आवश्यक परेमा प्रोत्साहन सहित स्वेच्छक अवकासको प्रवन्ध गर्ने,

ल) गाउँपलिका क्षेत्र भित्रका सामुदायिक विद्यालयहरु बीच स्वस्थ प्रतिस्पर्धा गराई विद्यार्थीहरुको चौतर्फि

विकासका लागि अतिरिक्त दृयाकलाप सञ्चालन गर्ने,

व) तोकिए बमोजिसका अन्य कार्यहरु गर्ने,

१०. शिक्षा शाखा प्रमुखको काम कर्तव्य र अधिकार

क) गाउँ स्तरीय शिक्षा योजना तर्जुमा गरी गाउँकार्यपालिकामा पेश गर्ने, गराउने।

ख) गाउँपलिका तथा गाउँ शिक्षा समितिबाट शिक्षा तथा शैक्षिक विकासका लागि पारित नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने तथा प्राप्त निर्देशन पालना गर्ने।

ग) विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरुको अनुगमन तथा भूरिवेक्षण गर्ने, गराउने।

घ) गाउँकार्यपालिका, गाउँ शिक्षा समिति र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई शैक्षिक विकासका लागि आवश्यक सुभाव तथा परामर्श दिने,

ड) शिक्षकहरुको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने र तदनुसार पुरस्कार तथा दण्डको लागि स्थानीय सरकारमा सिफारिस गर्ने,

च) आधारभूत तहका कक्षा द को अन्तिम तथा वाट्य परीक्षा संचालन गर्ने गराउने।

छ) सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक कर्मचारीको अभिलेख राख्ने।

- ज) विद्यालयमा स्वीकृत पाठ्यक्रम र पाठ्य पुस्तक लागू गरे नगरेको अनुगमन गर्ने ।
- भ) लेखा परिक्षकहरुको सूचि मध्ये एक जनालाई लेखा परिक्षकमा नियुक्ति गर्ने ।
- ज) विद्यालयमा शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने गराउने ।
- ट) विद्यालयबाट प्राप्त प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्ने ।
- ठ) शिक्षकको तलबी प्रतिवेदन स्वीकृतका लागि सिफारिस गर्ने ।
- ड) विद्यालयको शैक्षिक कार्यक्रमको नियमित अनुगमन गर्ने गराउने ।
- ढ) गाउँ शिक्षा समितिको सदस्य सचिवको भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- ण) गाउँ शिक्षा शाखा प्रमुख र शिक्षा शाखाका कर्मचारीको अन्य काम कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ,
११. वडा शिक्षा समितिको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार
- १) वडा भित्रका विद्यालयको संचालन, व्यवस्थापन, अनुगमन र नियमन गर्न वडा स्तरमा देहाय बमोजिमको वडा शिक्षा समिति गठन गर्न सकिनेछ:
- क) सम्बन्धित वडाको वडाध्यक्ष - संयोजक
- ख) वडा समितिका सदस्यहरु मध्ये वडा समितिले तोकेको एक जना महिला सहित २ जना - सदस्य
- ग) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरु मध्ये वडा समितिले तोकेको एक जना - सदस्य
- घ) ~~सम्बन्धित वार्ड~~ माध्यमिक तह राधारभूत तहका विद्यालयका प्रधानाध्यापक मध्येबाट गाउँपालिका प्रमुखले तोकेको उपलब्ध भए सम्म एकजना महिला पर्ने गरी दुई जना - सदस्य
- ङ) सम्बन्धित वडाका वडा सचिव - सदस्य सचिव
- २) वडा शिक्षा समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ
- क) आफ्नो वडाको शैक्षिक योजना तयार गर्ने,
- ख) आपनो क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने प्रशिक्षालाई सर्वादित र भयरहित बनाउन सहयोग गर्ने,
- ग) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरूक र सजग बनाउने,
- घ) विद्यालयको लागि आवश्यक साधनस्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने,
- ङ) सम्बन्धित वडा भित्रका अभिभावक कर्मचारी र शिक्षक वीच विवाद भएमा त्यसको समाधान गर्ने,
- च) विद्यालयको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने गराउने,
- छ) जोनिड तथा नस्पाक्नको आधारभाब विद्यालय गाभ्ने, सार्व नाम परिवर्तन गर्ने, तह कक्षा थपघट गर्न गाउँ शिक्षा समितिमा सिफारिस गर्ने,
- ज) वडाको शैक्षिक अभिबृद्धिका लागि आवश्यक कार्यहरु गर्ने ,

भ) प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सञ्चालन गर्न अनुमती प्रदान गर्ने ,

ग) गाउँ शिक्षा समितिले तोके बमोजिस अन्य कार्य गर्ने ,

ट) वडा शिक्षा समितिले आफ्नो बैठक सञ्चालन कार्यविधि आफैले निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

१२. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार:

१) सामुदायिक विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नको लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछं

क) अभिभावकले आफूहरु मध्येबाट छानी पठाएका कम्तीमा एक जना महिला, ~~प्रारम्भिक विद्यालयको~~ सहित चार जना - सदस्य

ख) विद्यालय रहेको वडाको वडा अध्यक्ष वा निजले तोकेको वडा समितिका सदस्य मध्ये १ एकजना सदस्य-सदस्य

ग) विद्यालयका संस्थापक, स्थानीय बुद्धिजिवी, शिक्षाप्रेमी वा चन्द्रादाता मध्येवाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनीत गरेको एकजना महिला सहित दुई जना - सदस्य

घ) शिक्षकहरूले आफूमध्येबाट चयन गरी पठाएको शिक्षक प्रतिनिधि एक जना - सदस्य

ड) विद्यालयको प्रधानाध्यापक - सदस्य-सचिव

२) समितिको बैठकमा विद्यालयले छानेको उच्चतम कक्षाको छात्र वा छात्रा मध्येबाट एक जनालाई आमन्त्रित गर्नु पर्ने छ ।

३) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष बनाउँदा भाइउल्लेखित ख, घ, छ बाहेकका सदस्यहरु मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूले आफू मध्येवाट छनौट गर्नु पर्नेछ ।

स्पष्टीकरण:

क) अभिभावक भन्नाले विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बालबिकास देखि कक्षा १२ सम्मका बिद्यार्थीका बाबु आमा सगोलको दाजु, दिदी भाउजुलाई जनाउँछ । तर व्यवस्थापन समिति गठन प्रयोजनको लागि एकाघरको बाबु आमा, बाजे बज्यैलाई जनाउँछ ।

ख) उपदफा १ अनुसार बाबुआमा नभएमा सगोलको घरमुली वा लालन पालन र पठनपाठन को व्यावस्था मिलाउने एकाघरको जोकोही १ जना व्यक्तिलाई मात्र जनाउँछ । तर अनाथ ठुहुरा, मावल, वा अर्काको घरभा बसी कामकाज गरी अध्ययन गर्नेको हकमा भने बसोबास तथा लालन पालन र पठनपाठन को व्यावस्था मिलाउने व्यक्तिलाई जनाउँले ।

४) उपदफा (१) बमोजिस छानिएका वा मनोनीत अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ । वि. व्य.स. अध्यक्ष हुन सम्बन्धित तह उत्तीर्ण गरी २५ वर्ष उमेर पुरा भएको हुनुपर्नेछ । तर त्यस्तो योग्यता प्राप्त व्यक्ति नभएमा वा बस्त नमानेमा एकतह कम योग्यताको समेत राख्न सकिने छ । त्यस्ता अध्यक्ष वा सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण नरारेको देखिएमा

गाउँ शिक्षा समितिले निजलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ । तर त्यसरी पदबाट हटाउन' अधि वा समिति विघटन गर्नु अघि आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौकाबाट बच्चत गरिने छैन ।

३) सामुदायिक विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ
क) विद्यालय सञ्चालनको लागि प्राप्त साधन र स्रोतको परिचालन गर्ने,

ख) विद्यालयको चल, अचल सम्पत्तिको लगत राख्ने, राख्न लगाउने र सुरक्षा गर्ने,

ग) विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक तथ्याङ्क र विवरण अद्यावधिक गराई राख्ने,

घ) विद्यालयको वार्षिक बजेट स्वीकृत गर्ने र त्यसको जानकारी गाउँपलिका लाई दिने,

ङ) विद्यालयमा स्वच्छ शैक्षिक वातावरण कायम राख्न राजनैतिक, धार्मिक वा साम्प्रादायिक भावनाको आधारमा विद्यालयको वातावरण धमिल्याउन नदिने,

च) विद्यालयमा शिक्षकको कर्मचारी र विद्यार्थीको पोशाक तोक्ने र सो को कार्यान्वयन गर्ने

छ) प्रचलित कानून बमोजिम शिक्षक सेवा आयोगबाट सिफारिस भएका शिक्षक पदको लागि योग्य उम्मेदवारलाई हाजिर गराई काममा लगाउने तथा गाउँपलिकबाट स्वीकृत दरवन्दीमा कर्मचारीको व्यवस्थापन गर्ने,

ज) गाउँपलिका बाट खटिएका शिक्षक तथा कर्मचारीलाई हाजिर गराई काममा लगाउने,

झ) गाउँ शिक्षा समितिबाट तोकिएको सूचिकृत लेखापरीक्षकबाट विद्यालयको वार्षिक लेखा परीक्षण गराउने,

ञ) लेखा परीक्षकको प्रतिवेदन अनुसार तत्काल आवश्यक कारबाही गर्ने र त्यसको प्रतिवेदन नगर शिक्षा समितिमा पेश गर्ने,

ट) तोकिए बमोजिमका क्षेत्रसँग सम्बन्धित गाउँपलिका र गाउँ शिक्षा समितिले दिएको निर्देशनहरूको पालना गर्ने, गराउने

ठ) विद्यालय सेवा क्षेत्रमा निरक्षरता उन्मुलन तथा आधारभूत शिक्षा सुनिश्चित गर्न पहल गर्ने

ड) तोकिए बमोजिम दरवन्दीका शिक्षकलाई कामको आधारमा प्रोत्साहन र विभागीय कारबाही गर्ने

ढ) विद्यालयको आन्तरिक श्रोतबाट खर्च व्यहोर्ने गरी नियुक्त वा बहुवा गरेका शिक्षकको लागि सेवा, शर्त र सुविधा तोक्ने र तोकिएबमोजिमको पारिश्रमिक तथा सुविधाको व्यवस्था गर्ने

ण) विद्यालय शिक्षा एकै समयमा सञ्चालन गर्ने प्रबन्ध मिलाउने

त) विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर अभिबृद्धि गर्ने र सामाजिक परीक्षण गराउन शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने

थ) नेपाल सरकार वा गाउँपलिकाले गरेको व्यवस्था बमोजिम तोकिएको कर्मचारीलाई तोकिएको तलव भत्ता प्रदान गर्ने

द) वि.व्य.स. पदाधिकारीबाट नियमित अनुगमन गर्नु समितिको दायित्व हुनेछ ।

ध) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने ।

१४. शिक्षक अभिभावक संघको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार

१. सामुदायिक विद्यालयमा शिक्षक अभिभावकबीच सहकार्य तथा सामाजिक परिक्षण गरी व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक शिक्षक अभिभावक संघ रहनेछ

क) विद्यालयका अभिभावक मध्येबाट छनोट गरेका व्यक्ति -अध्यक्ष

ख) अभिभावकले आफु मध्येबाट छानी पठाएका कम्तीमा एकजना महिला सहित तीन जना - सदस्य

ग) विद्यालय रहेको सम्बन्धित वडाका जनप्रतिनिधिहरूबाट वडा समितिले मनोनयन गरेको एक जना - सदस्य

घ) विद्यालयका संस्थापक, स्थानीय बुद्धिजीवी, शिक्षाप्रेमी, विद्यालयलाई निरन्तर उल्लेख्य सहयोग गरेका

व्यक्तिहरू मध्येबाट समितिले मनोनयन गरेका एक जना महिला सहित तीन जना- सदस्य

ड) विद्यालयका शिक्षकहरूले आफु मध्येबाट छानी पठाएका तहात शिक्षक प्रतिनिधि दुइजना- सदस्य

च) प्रधानाध्यापक - पदेन सदस्य ~~द्वानि पाठाइ~~

छ) कार्यरत शिक्षकहरू मध्येबाट ~~एकजना~~ - सदस्य सचिव

समितिको बैठकमा विद्यालयले छानेको उच्चतम कक्षाको छात्र वा छात्रा मध्येबाट एक जनालाई आमन्वित गर्नु पर्ने छ ।

२. शिक्षक अभिभावक संघको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ

(क) विद्यालयमा स्वच्छ शैक्षिक वातावरण निर्माण गर्न विद्यालयलाई सहयोग गर्ने ।

(ख) विद्यालयको सामाजिक परिक्षण गर्ने ।

(ग) शैक्षिक गुणस्तर अभिबृद्धिका लागि सहयोग गर्ने ।

(घ) विद्यालय भर्ता अभियान संचालन भर्त विद्यालयलाई सहयोग गर्ने ।

(ङ) तोकिए बमोजिमका अन्य काम गर्ने ।

१९

परिच्छेद ३

विद्यालय तहको शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारी र बाल विकास शिक्षकको दरवन्दी, सेवाशर्त, योग्यता एवम् सक्षमताको मापदण्ड

१३ शिक्षक कर्मचारीको दरबन्दी निर्धारण गर्ने

१) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका सामुदायिक विद्यालयहरूमा आवश्यक पर्ने शिक्षक, कर्मचारी दरबन्दी निर्धारण तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२) गाउँपालिकाले शिक्षकको दरबन्दी निर्धारण गर्दा प्रत्येक विद्यालयमा नियमित अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या र विषयका आधारमा तोकिए बमोजिम विद्यार्थी तथा शिक्षकको अनुपात कायम गर्नु पर्नेछ ।

३) उपदफा १ र २ बमोजिम दरबन्दी सिर्जना भई नियुक्ति भएका शिक्षक र कर्मचारीको व्यक्तिगत फाइल खडा गरी गाउँपालिकाले राख्नु पर्नेछ । यसरी नियुक्त भएका शिक्षक, कर्मचारीको सेवा सुविधा गाउँपालिका मार्फत भुक्तानी गर्नु पर्नेछ ।

१४. शिक्षक तथा कर्मचारीको सेवा, सर्त, योग्यता र सक्षमता

शिक्षक तथा कर्मचारीको सेवा, सर्त, योग्यता र सक्षमता तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१५. स्थायी अध्यापन अनुमति पत्र लिनु पर्ने

अध्यापन अनुमतिपत्र लिई कसैले पनि शिक्षक पदका लागि उम्मेदवार हुन पाउने छैल ।

१६. शिक्षक तथा कर्मचारीको पदीय आचरण तथा अन्य व्यवस्था

१. देहायका अवस्थामा शिक्षक वा कर्मचारीलाई विद्यालयको व्यवस्थापन समितिले पदबाट हटाउन वडा शिक्षा समिति मार्फत गाउँशिक्षा समितिमा सिफारिस गर्नेछ:

(क) तोकिए बमोजिमको पदीय दायित्व पूरा नगरेमा,

(ख) बिना सूचना लगातार १५ दिन भन्दा बढी समय विद्यालयमा अनुपस्थित रहेमा,

(ग) विद्यालयमा मादक पदार्थ सेवन गरी आएको कुरा प्रमाणित भएमा,

(घ) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट सजाय पाएमा,

(ङ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक वा कर्मचारीले कार्यालय सम्यमा अन्यत्र अध्यापन वा काम गरेको वा अन्य कुनै व्यावसायिक क्रियाकलाप गरेको प्रमाणित भएमा,

(च) शिक्षक र कर्मचारी कुनै पनि संघ संस्था वा राजनीतिक दलको कुनै पनि तहको कार्य समितिको सदस्य रहेको पाइएमा,

(छ) निजले अध्यापन गरेको विषयमा तीन वर्ष भित्रको औसत शैक्षिक उपलब्धि प्रतिशत राष्ट्रिय र प्रदेशको औसत स्तर भन्दा कम भएमा ।

२. उपदफा (१) बमोजिम वा अन्य साध्यमले कुनै शिक्षक वा कर्मचारीलाई पदबाट हटाउनु पर्ने यथेष्ट प्रमाण प्राप्त भएमा गाउँ शिक्षा समितिले निजलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ तर कार्यरत पदबाट हटाउनु अघि मनासिब माफिकको स्पष्टीकरणको मौका दिईने छ ।

१७ अदालतको आदेशबाट पुनः बहाली हुन सक्ने

(१) दफा १९ मा उल्लेख भएका कुनै वा केही आरोपमा सजाय भई नोकरीबाट हटाइएको वा बर्खास्त भएको शिक्षक र कर्मचारी अदालतको आदेश वा फैसला बमोजिम सेवामा पुनः बहाली हुन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पुनः बहाली भएको शिक्षकले सेवाबाट हटे देखि पुनः बहाली भएको मिति सम्मको पुरा तलब, भत्ता र तलब बृद्धि पाउने भए सो समेत पाउनेछ ।

१८. तलब भत्ता नपाउने र सेवा अवधि गणना नहुने

दफा २१ मा उल्लेखित अवस्थामा वा नियमानुसार विद्या स्वीकृत गराइ बसेको अवस्थामा बाहेक विद्यालयमा अनुपस्थित रहेको शिक्षकले सो अवधिको तलब, भत्ता पाउने छैनन् र त्यस्तो अवधि निजको सेवामा समेत गणना हुने छैन ।

१९. स्थायी आवासीय अनुमति लिन नहुने

सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक वा कर्मचारीहरूले कुनैपनि देशको स्थायी आवासीय अनुमति लिन वा त्यस्तो अनुमति प्राप्त गर्नेका लागि आवेदन ढिन हुँदैन ।

परिच्छेद ४

शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीको नियुक्ति, रसुवा, बढुवा, तालिम, बृत्तिविकास

२०. विद्यालयमा रित्तहरबन्दी, राहत शिक्षक र कर्मचारी पदमा अस्थायी तथा करार नियुक्तिको लागि देहाय बमोजिमको एक शिक्षक छनौट समिति हुनेछ ।

क) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष वा निजले तोकेका सो समितिका सदस्य - संयोजक

ख) गाउँ शिक्षा अधिकृत, वा निजले तोकेका अधिकृत - सदस्य (शास्त्रपाठीका ताडिज) शिक्षापाठीका ताडिज

ग) गाउँ पालिकाप्रभुखले तोकेको एक जना प्रतिनिधि - सदस्य

घ) बडा शिक्षा समितिले छानी पटाएको एक जना - सदस्य

इ) तोकिएको योग्यता पुगेका विषय विज्ञ सध्ये गाउँपालिका वाट मनोनित प्राप्त भए सम्म एक जना महिला पर्ने गरी २ जना - सदस्य

च) विद्यालयका प्रधानाध्यापक - सदस्य सचिव

२१. विषय विज्ञ छनोट र प्रश्नपत्र तथा परीक्षा संचालन विधि

रित्त पदमा शिक्षक तथा कर्मचारीको अस्थायी तथा करारमा छनोट गर्दा आवश्यक पर्ने विषय विज्ञ छनोट र प्रश्नपत्र तथा परीक्षा संचालन विधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२२. विद्यालयका शिक्षकहरुसंग तोकिए बमोजिमको कार्य सम्पादन करार गराई शैक्षिक गुणस्तर र उपलब्धि हासिल गराइने छ ।

२३. प्रधानाध्यापक सम्बन्धी व्यवस्था:

(१) सामुदायिक विद्यालयमा एक जना प्रधानाध्यापक रहनेछन ।

(२) प्रधानाध्यापकको नियुक्ति, सेवा, सर्त र सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था देहाय बमोजिम हुनेछ;

(क) माध्यमिक तहमा स्थायी तथा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त शिक्षक हुनुपर्ने छ । सो नभएमा स्नातकोत्तर योग्यता प्राप्त शिक्षक मध्येबाट प्रधानाध्यापकको नियुक्ति विद्यालय व्यवस्थापन समितिले निर्णय गरी गाउँ शिक्षा समितिमा पेश गरिनेछ ।

(ख) आधारभूत तहमा स्थायी, तथा स्नातक योग्यता प्राप्त शिक्षक हुनु पर्नेछ । स्थायी शिक्षक भएको अवस्थामा योग्यता प्राप्त शिक्षक मध्येबाट प्रधानाध्यापकको नियुक्ति विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा गाउँ शिक्षा समितिले गर्नेछ ।

(ग) प्रधानाध्यापकले नियुक्ति हुनु पुर्व पाँच बर्षे विद्यालय सुधारको कार्ययोजना विद्यालय व्यवस्थापन समिति समक्ष पेस गर्नुपर्ने छ । प्रत्येक वर्षे सम्पादन गर्ने कार्यको अनुगमन सूचक समेत कार्य योजनामा रहनु पर्ने छ । विद्यालयका अन्य पक्षका अतिरिक्त विद्यार्थीहरुको सिकाई उपलब्धि अभिवृद्धि लक्ष्य सहितको कार्ययोजना हुनुपर्ने छ ।

(घ) विद्यालयको बृहत्तर हित गर्नु प्रधानाध्यापकको कर्तव्य हुनेछ ।

(च) निजले पेस गरेको कार्ययोजना बमोजिम कार्य गरेको नपाइएमा तोकिएका अधारमा गाउँ शिक्षा समितिले हटाउन सक्नेछ तर एक पटक स्पष्टीकरणको मौका दिइनेछ । सिकाई उपलब्धि लक्ष्य हासिलका आधारलाई कार्य सम्पादन मूल्यांकनमा बढी भार प्रदान गरिने छ । कार्य सम्पादन कार्य योजनाको न्यूनतम ७० प्रतिशत कार्य सम्पादन गर्न नसकेको अवस्थामा गाउँ शिक्षा समितिले प्रधानाध्यापकलाई कार्यवाहीका लागि प्रक्रिया अगाडि बढाउन सक्ने छ ।

२४. शिक्षकको सरुवा

(१) सरुवा हुन आवेदन दिने दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकलाई गाउँपालिका भित्रका कार्यरत विद्यालयको व्यवस्थापन समिति र सरुवा हुने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा गाउँ शिक्षा समितिले तोकिए बमोजिमको प्रक्रिया अपनाई रित्त दरबन्दीमा सरुवा गर्न सक्नेछ ।

(२) सरुवा हुन आवेदन दिने दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकलाई गाउँपलिका भित्र निज कार्यरत विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहमतिमा गाउँपलिकाले र अन्य नगरपालिका वा गाउँ पालिकामा सरुवाको लागि सहमति दिनसक्ने छ ।

(३) गाउँ शिक्षा समितिले दरबन्दी मिलानको क्रममा समान तहको स्थायी, अस्थायी तथा राहत शिक्षक वीच सरुवा गर्न सक्नेछ, तर सामान्यतया शिक्षकको सरुवा पदस्थापन भएको एक बर्ष सम्म गरिने छैन ।

(४) सामन्यतया शिक्षकको सरुवा शैक्षिक सत्रको सुरु वा अन्त्यमा मात्र गरिनेछ ।

२५ दरबन्दी मिलान

(१) तोकिएको मापदण्डको आधारमा बढी दरबन्दी भएको विद्यालयबाट कम दरबन्दी भएको विद्यालयमा दरबन्दी मिलान गरिने छ ।

(२) एकै विद्यालयमा पाँच बर्ष सेवा अवधि पुगेका शिक्षक कर्मचारीहरुलाई गाउँ शिक्षा समितिले सम्बन्धित विद्यालयको सहमति बेरार पनि गाउँ क्षेत्र भित्रको अन्य विद्यालयमा सरुवा गर्न सक्नेछ ।

२६. शिक्षकको स्थायी नियुक्ति र बढुवा सम्बन्धी व्यवस्था

हालका स्वीकृत दरबन्दीमा शिक्षकहरुको स्थायी नियुक्ति तथा बढुवा सम्बन्धी व्यवस्था नेपाल सरकारको संघीय र प्रादेशिक कानून बमोजिम बले शिक्षक सेवा जायोगबाट तोके बमोजिम हुनेछ । स्थानीय तहबाट नियुक्ती याएका शिक्षकहरुको सेवा सर्त तथा बढुवा सम्बन्धी व्यवस्था स्थानीय सरकारले तोके बमोजिम हुनेछ ।

२७ तालिम तथा क्षमता विकास सम्बन्धी व्यवस्था

शिक्षकलाई संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहबाट निर्धारित तालिम नीति अनुसार तालिम तथा क्षमता विकासको अवसर हुनेछ ।

२८ शिक्षकलाई अन्य काममा लगाउन नहुने

(१) सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकलाई शिक्षा प्रदान गर्ने वा विद्यालय प्रशासन सम्बन्धी काममा बाहेक अन्य काममा लगाउन पाईने छैन ।

२) उपदफा (१) मा जुन सुकै कुरा लेखिएको भएता पनि विद्यालयको पठन पाठनमा बाधा नपर्ने गरी राष्ट्रिय जनगणना, निर्वाचन सम्बन्धी काम, दैवी प्रक्रोप उद्धार वा संघीय सरकार, प्रादेशिक सरकार र स्थानीय सरकारले तोकेको अन्य कुनै काममा खटाउन सकिनेछ ।

परिच्छेद ५

सामुदायिक विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार निर्भाण, मर्मत सम्भार, संचालन र व्यवस्थापन

२९. विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधारको मापदण्ड निर्धारण

(१) विद्यालयमा विद्यार्थी संख्या अनुसार कक्षाकोठा, छेल मैदान, कम्पाउन्ड, घेराबार, बालमैत्री बसाइ व्यवस्था, वातावरणमैत्री हाता, करेसानारी, फूलबारी, स्वच्छ पिउने पानी, छात्र छात्राका लागि अलग शौचालय, सिकाइमैत्री वातावरण हुनु पर्नेछ ।

(२) विद्यालयमा प्राथमिक उपचार, नियमित स्वास्थ्य परीक्षण, मनोपरामर्श, छात्रमैत्री सेनिटरी प्याड जस्ता न्यूनतम सुविधा उपलब्ध हुनुपर्ने छ ।

(३) विद्यालयको स्तर अनुसार भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधारको मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३०: विद्यालयको सम्पत्ति:

(१) सामुदायिक विद्यालयको हक भोगमा रहेको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ । यस ऐन बमोजिम अनुमति वा स्वीकृति रइ गरिएको वा कुनै विद्यालयमा गाभिएको, सामुदायिक विद्यालयको सम्पत्ति गाउँपालिकाले अन्य विद्यालयको काममा प्रयोगमा नआउने भएमा प्रचलित कानुन बमोजिम बेच-बिखन गरी प्राप्त भएको रकम गाउँ शिक्षा कोषमा जम्मा गर्नेछ । तर विद्यालयको जग्गा जमिन बेच विखन गर्न पाइने छैन ।

(२) शैक्षिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही विद्यालयको नाममा रहने छ । कुनै विद्यालय सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन रहिएकोमा त्यस्तो विद्यालयको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ, र त्यस्तो सम्पत्तिको स्वरूप परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।

(३) कम्पनी अन्तरगत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही कम्पनीको नाममा रहनेछ ।

(४) संस्थागत विद्यालयले कुनै व्यक्ति वा संघ संस्थासँग जानदातव्यको रूपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि गाउँपालिकाको अनुमति लिनु पर्नेछ तर विदेशी व्यक्ति वा संघ संस्थाबाट त्यसरी चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि संघीय सरकार, प्रादेशिक सरकार र स्थानीय सरकारबाट पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

(५) विद्यालयले चल अचल सम्पत्ति बेचविखन गर्दा स्थानीय सरकारको अनुमति वेगर वेच्न पाइने छैन ।

३१. सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको स्वामित्व, सम्पत्तिको अभिलेख, संरक्षण र व्यवस्थापन

(१) सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको स्वामित्व सोही विद्यालयकै नाममा रहने छ । सो विद्यालय बन्द, खारेज वा अन्यत्र गाभिई विद्यालयको काममा प्रयोग नहुने भएमा गाउँपालिकाले कानुन बमोजिम भोग चलन गर्नसक्ने छ ।

(२) विद्यालयको सम्पत्तिको अभिलेख दुरुस्त राख्ने, संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने दायित्व सोही विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको हुने छ ।

(३) सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने कर्तव्य गाउँपालिकाको हुनेछ ।

३२. पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक

(१) विद्यालयले नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम मापदण्ड अनुरूप सिकाइ उपलब्धि हासिल हुने गरी अध्ययन अध्यापन गराउनुपर्ने छ । विद्यालयले नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड भित्र रही स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक लागु गर्न सक्नेछन् ।

(२) आफ्नो विद्यालयका विद्यार्थीलाई आवश्यक पर्ने पाठ्य पुस्तकहरूको संख्या सम्बन्धित विद्यालयले तोकिएको समय सीमा भित्र माग गर्नुपर्ने छ ।

(३) शैक्षिक सत्र शुरु हुनु अगावै गाउँ शिक्षा समितिले सम्बन्धित निकायहरूमा समन्वय गरी पाठ्यपुस्तक वितरण गर्नेछ ।

(४) राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको प्रारूपमा तोकिए बमोजिम गाउँपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी प्रयोगमा ल्याउन सक्नेछ ।

(५) शैक्षिक स्तरको न्यूनतम मापदण्ड तोकी शिक्षक विद्यार्थी सहकार्यमा आधारित पाठ्य सामग्री, थप स्वाध्यायन सामग्री, पुस्तकालय, मनोविमर्श, अभिभावक शिक्षाको प्रबन्ध गर्न सकिने छ ।

३३. अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलापको सञ्चालन

(१) विद्यालयले पाठ्यक्रममा आधारित सिकाइमा सहजता ल्याउन अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(२) विद्यालयले स्काउट, रेडक्रस, बालकलव, ईकोकलब तथा वातावरण मैत्री कलवहरू गठन, परियोजना कार्य, अध्ययन भ्रमण, पोषण शिक्षा, खेलकुद, प्रतियोगिता, साहित्यिक तथा बहु प्रतिभामुखी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(३) सह तथा शैक्षिक क्रियाकलापसम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ६

परीक्षा सञ्चालन तथा गुणस्तर मापन

३४. आधारभूत तह शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन

(१) आधारभूत तहका कक्षा ८ को अन्तिम तथा बाट्य परीक्षालाई गाउँपालिकाको क्षेत्रभर मर्यादित र व्यवस्थित तरीकाले एकरूपताका साथ सञ्चालन गर्न तपशिलको आधारभूत तह शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति रहने छ ।

क) गाउँपालिका प्रमुख - अध्यक्ष

ख) गाउँपालिका उप प्रमुख - सदस्य

ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य

घ) सामुदायिक विद्यालयका आधारभूत तह (३-८) मध्येबाट एक जना प्रधानाध्यापक तथा शिक्षक मध्येबाट महिला सहित समितिवाट मनोनित दुई जना - सदस्य

ड) संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापक वा संस्थापक मध्येबाट समितिवाट मनोनित १ जना - सदस्य

च) शिक्षा शाखा प्रमुख - सदस्य-सचिव

(२) परीक्षा समितिले सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञ र (शिक्षा शाखाका शाखा अधिकृत वा वि.नि.वा स्रोत व्यक्तिहरूलाई परीक्षा समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ)।

(३) मनोनित सदस्यहरूले पदीय आचरण पुरा नगरेमा जुनसुकै समयमा हटाउन सकिनेछ तर हटाउनु अघि निजलाई सफाइको मौकाबाट बजियत गरिने छैन।

(४) समितिको बैठक भत्ता गाउँ कार्यपालिकाको प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

(५) मनोनित सदस्यहरूको कार्यकाल तीन वर्षको हुनेछ।

(६) परीक्षा संचालनका अन्य विषय तोकिए बमोजिम हुनेछन्।

परिच्छेद ७

संस्थागत विद्यालयको अनुमति, भापदण्ड निर्धारण, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन सम्बन्धी व्यवस्था

३५. संस्थागत विद्यालय सञ्चालन गर्न अनुमति लिनुपर्ने छ। कम्पनी ऐन अन्तर्गत संस्थागत विद्यालय सञ्चालन अनुमति प्रदान गरिने छैन तर यस भन्दा अगाडि कम्पनी ऐन अन्तर्गत दर्ता भई सञ्चालन भईरहेका विद्यालयहरु सञ्चालनमा कुनै बाधा पर्न छैन।

३६. संस्थागत विद्यालयको व्यवस्थापन समिति

(१) संस्थागत विद्यालयको सञ्चालन, रेखेदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछ :

(क) विद्यालयको संचालक वा संस्थापक मध्येबाट सम्बन्धित विद्यालयले सिफारिस गरेका तीन जना मध्ये गाउँ शिक्षा प्रमुखबाट मनोनित एक जना - अध्यक्ष

(ख) अभिभावक मध्येबाट कम्तीभी एक जना महिला पर्ने गरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनित गरेको दुई जना - सदस्य

(ग) स्थानीय शिक्षा प्रेमी वा समाजसेवी मध्येबाट गाउँ शिक्षा समितिले मनोनित गरेको एक जना - सदस्य

(घ) विद्यालय निरीक्षक वा शिक्षा शाखाको शाखा अधिकृत - सदस्य

- (ङ) सम्बन्धित विद्यालयका शिक्षकहरूले आफु मध्येबाट छानी पठाएको एक जना - सदस्य
- (च) विद्यालयका प्रधानाध्यापक - सदस्य-सचिव
- (२) उपदफा (१) को (क) (ख) र (ग) बमोजिम छानिएका वा मनोनित अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ । त्यस्ता अध्यक्ष वा सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको देखिएमा गाउँ शिक्षा समितिले निजलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ, तर त्यसरी पदबाट हटाउनु अघि वा समिति विघटन गर्नु अघि आफ्नो सफाइ पेस गर्ने मौकाबाट बच्चित गरिने छैन
- ३७ संस्थागत विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :
- (क) विद्यालय सञ्चालनका लागि प्राप्त साधन र स्रोतको परिचालन गर्ने,
- (ख) विद्यालयका लागि आवश्यक भौतिक साधनको व्यवस्था गर्ने,
- (ग) विद्यालयको चल, अचल सम्पत्तिको सुरक्षा र संरक्षण गर्ने,
- (घ) विद्यालयमा स्वच्छ, शैक्षिक वातावरण कायम राख्ने,
- (ङ) स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक अनिवार्य रूपमा लागू गर्ने,
- (च) अव्यापन अनुमतिपत्र लिई प्रचलित कानुन बमोजिम शिक्षक पदका लागि उम्मेदवार हुन योग्यता पुरा गरेका व्यक्तिलाई शिक्षक पदमा नियुक्ति गर्ने,
- (छ) शिक्षक तथा कर्मचारीको नियुक्ति छनौट समिति मार्फत गरी न्यूनतम तलब, सेवा र सुविधा तोक्ने,
- (ज) अनुशासनहीन शिक्षक उपर कारबाही गर्ने,
- (झ) शिक्षा ऐन, नियमावली तथा अन्य कानूनमा उल्लिखित व्यवस्थाका अतिरिक्त गाउँपलिकाबाट जारी शिक्षा क्षेत्र सँग सम्बन्धित सबै नीति, नियम तथा निर्देशनहरूको पालना गर्ने
- (ञ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अन्य काम, कर्तव्य, अधिकार र भैठक सम्बन्धी कार्यविधि तोकिए बमोजिम गर्ने,
- (ट) लेखा परीक्षण गराई अनिवार्य रूपमा बार्षिक प्रतिवेदन बडा शिक्षा समिति र गाउँ शिक्षा समितिमा पेस गर्ने,
- (ठ) शिक्षक कर्मचारी तथा विद्यार्थीको आचार संहिता बनाई लागु गर्ने ।
- (ङ) भर्ना शुल्क र अन्य शुल्क सम्बन्धी तोकिएको भापदण्डका आधारमा प्रस्ताव गरी स्वीकृतिका लागि गाउँपलिका शिक्षा शाखामा पेश गर्नुपर्ने ।

३८. संस्थागत विद्यालयले छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्ने

- (१) संस्थागत विद्यालयले विद्यालयमा भर्ना भएका कुल विद्यार्थी संख्याको कम्तीमा दस प्रतिशतमा नघट्ने गरी तोकिए बमोजिम जेहेन्दार, अति विपन्न, अपाङ्गता भएका, छात्रा, दलित र जनजाति विद्यार्थीलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्नेछ। छात्रवृत्ति छनौटका आधार तोकिए बमोजिम हुनेछ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम छात्रवृत्तिका लागि विद्यार्थी छनौट गर्न प्रत्येक विद्यालयमा तोकिए बमोजिमको एक छात्रवृत्ति छनौट समिति रहनेछ।
- (३) समितिले छनौटका लागि आधार, सर्त र प्रक्रिया तयार गरी सोही विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत गराई सार्वजनिक समेत गर्नु पर्नेछ।
- (४) समितिले छात्रवृत्तिका लागि छनौटको नतिजा आधार सहित सार्वजनिक गर्नुपर्ने छ।

(५) संस्थागत विद्यालयले प्रत्येक वर्ष छात्रवृत्ती प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको नाम नामेसी सहितको विवरण विद्यालयमा सार्वजनिक गरी गाउँ शिक्षा शाखामा पठाउनु पर्ने छ। गाउँपालिकाले पनि उक्त विवरण सार्वजनिक गर्नु पर्ने छ।

३९. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

संस्थागत विद्यालयको मुण्डस्तर काथम राख्न गाउँ शिक्षा समितिले जुनसुकै समयमा अनुगमन गर्ने र निर्देशन दिन सक्जेछ। यसरी प्राप्त निर्देशन काथान्वयन गर्नु संस्थागत विद्यालयको अनिवार्य दायित्व हुनेछ।

४० अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्ने

कुनै संस्थागत विद्यालयले यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम विपरीत अन्य कुनै काम गरेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्न सक्ने छ तर त्यसरी अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्नु अघि सम्बन्धित विद्यालयलाई आफ्नो सफाइ ऐस गर्ने मौकाबाट बच्न्यत गरिने छैन।

परिच्छेद-८

विद्यालयलाई दिइने अनुदान, लेखा व्यवस्थापन, अनुगमन र नियमन

४१. विद्यालय विकास कोष

- (१) प्रत्येक विद्यालयमा एउटा विद्यालय विकास कोष हुनेछ, जसभा देहाय बमोजिमका सोतबाट प्राप्त रकम सोही कोषमा दाखिला हुनेछ;
- (क) नेपाल सरकार, प्रावेशिक सरकार र स्थानीय सरकारबाट प्राप्त अनुदान,
- (ख) शुल्क तथा सहयोगबाट प्राप्त रकम,

(ग) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त रकम,

(घ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम !

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको सञ्चालन र सामाजिक लेखा परीक्षण तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४२. अनुदानको व्यवस्था

(१) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत दिँदै आएको अनुदान रकममा कटौती नहुने गरी तोकिएको सूत्रको आधारमा गाउँपलिकाले सामुदायिक विद्यालयलाई अनुदान दिन सक्नेछ । तर कुनै विद्यालयले तोकिएको शैक्षिकस्तर कायम गर्न नसकेमा त्यस्ता विद्यालयलाई दिँदै आएको अनुदान रकम कटौती गर्न सक्नेछ ।

(२) सामुदायिक विद्यालयहरुलाई तोकिए बमोजिम अनुदान उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

४३. लेखा व्यवस्थापन

(१) सबै विद्यालयहरुले प्रचलित कानून अनुसारको ढाँचामा आय व्ययको लेखा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ ।

(२) विद्यालयको नियमित कारोबारको लेखा राख्न माध्यमिक विद्यालयमा प्रधानाध्यापक र लेखाको काम गर्ने कर्मचारी, आधारभूत दोस्रो तह संचालन भएका विद्यालयमा प्रधानाध्यापक र लेखा शिक्षक र आधारभूत पहिलो तह संचालन भएका विद्यालयमा प्रधानाध्यापक र विद्यालय व्यवस्थापन समिति अध्यक्षबाट विद्यालय कोषको सञ्चालन गरी लेखा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ ।

४४. लेखा परीक्षण तथा सामाजिक परीक्षण

(१) सबै विद्यालयहरुले नियमित रूपमा आर्थिक वर्ष समाप्त भएको दोस्रो चौमासिक भित्र गाउँपलिकाले तोकेको रजिष्टर्ड लेखा परीक्षकबाट लेखा परीक्षण गराउनु पर्नेछ ।

(२) लेखा परीक्षण प्रतिवेदन लेखा परीक्षण समाप्त भएको मितले १५ दिन भित्र गाउँ शिक्षा शाखा मार्फत गाउँपलिकाभा पेस गर्नुपर्ने छ ।

(३) प्रत्येक वर्ष विद्यालयले सामाजिक परीक्षण गरी विद्यालयको आय व्यय, शैक्षिक उपलब्धी, विद्यालयको आन्तरिक गतिविधि, पारदर्शिता तथा जवाफदेहिताको अवस्था र आगामी कार्ययोजना सामाजिक परीक्षण मार्फत सार्वजनिक तथा अनुमोदन गर्नुपर्ने छ ।

(४) विद्यालयले हरेक त्रैमासिक परीक्षाको नतिजा सहित विद्यार्थीको शैक्षिक प्रगति प्रतिवेदन अभिभावक समक्ष पेस गरी पृष्ठपोषण लिनुपर्ने छ ।

४५. छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्ने

गाउँपलिकाले विद्यालयमा भर्ना हुने विद्यार्थीलाई तोकिए बमोजिम छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्नसक्ने छ ।

४६. शुल्क तथा सहयोगबाट प्राप्त रकम

(१) निशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षाका लागि सामुदायिक विद्यालयले विद्यार्थीको नाममा कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि सामुदायिक विद्यालयले कुनै अभिभावकले विद्यालयको विकासका लागि आफ्नो इच्छाले दिएको दान, उपहार, चन्दा वा सहयोग लिन सक्नेछ ।

(३) सबै बालबालिकालाई आधारभूत तह सम्मको शिक्षा अनिवार्य र निशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षा प्रदान गर्नका लागि गाउँपलिकाले आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्नु पर्ने छ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम निशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षा बाहेकको अन्य विद्यालय शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीसँग लिइने शुल्क तोकिएको आधारमा निर्धारण गरिनेछ ।

(५) विद्यालयले विद्यार्थीलाई कुनै कक्षामा भर्ना गर्दा एक पटक भर्ना शुल्क लिइ सकेपछि पुनः सोही तहको अर्को कक्षामा कुनै किसिमको शुल्क लिन पाइने छैन ।

(६) विद्यालयले विद्यालयको भौतिक संरचना निर्माण गर्नका लागि विद्यार्थीसँग कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।

(७) संस्थागत विद्यालयले विद्यार्थीसँग लिन पाउने शुल्क तोकिएको अधिकारीबाट स्वीकृत गराई निर्धारण गर्नुपर्ने छ । त्यसरी शुल्क निर्धारण सम्बन्धमा स्वीकृत दिदा तोकिएको अधिकारीले विद्यालयले उपलब्ध गराएको सुविधाको आधारमा दिनेछ । शुल्क संबन्धी माप दण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(८) कुनै विद्यालयले यस ऐन विपरीत विद्यार्थीसँग कुनै शुल्क लिएमा तोकिएको अधिकारीले त्यस्तो शुल्क सम्बन्धित विद्यार्थीलाई फिर्ता गर्न लगाउनुपर्ने छ ।

(९) यस ऐन विपरीत शुल्क लिने विद्यालयलाई तोकिएको अधिकारीले जरिवाना गर्नसक्ने छ ।

४७. विद्यालयलाई छुट र सुविधा

(१) प्रचलित कानूनमा जुन सुकै कुरा लेखिएको भएता पनि सामुदायिक विद्यालय र सामुदायिक शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको नाममा जुनसुकै लिखत पारित गर्दा रजिष्ट्रेसन दस्तुर लाग्ने छैन ।

(२) सामुदायिक विद्यालय र शैक्षिक गुठीका रूपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयलाई दिइने अन्य छुट र सुविधा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ९

प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा

४८. गाउँपलिका क्षेत्रमा सञ्चालित विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका निर्धारित विषय अध्यापन गराउन सकिनेछ । यस्ता विद्यालय सञ्चालनका लागि गाउँपलिकाले सम्भाव्यता अध्ययन, गरी विद्यालयलाई थप सुविधा प्रदान, आवश्यक स्रोत पहिचान र परिचालन गर्न सक्नेछ । गाउँपलिकाले प्राविधिक विषयको कक्षा सञ्चालनका लागि अनुमति दिंदा तोकिएको मापदण्ड बमोजिम नदोहोरिने गरी विषय सिफारिस गर्नेछ । सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक कक्षाका लागि चाहिने शिक्षक कर्मचारी व्यवस्थापन अनुदान सहयोग उपलब्ध सक्नेछ ।

(१) यस सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद १०

विविध

४९. स्रोत व्यक्ति सम्बन्धी व्यवस्था

गाउँपलिका क्षेत्रभित्रका विद्यालयको अनुगमन, निरीक्षण र प्राविधिक सहयोग गर्न गाउँपलिकाले स्रोत व्यक्ति नियुक्त गर्न सक्नेछ । स्रोत व्यक्ति शिक्षा समिति अन्तरगत रहनेछन् र निजको काम कर्तव्य र अधिकार तोकिय बमोजिम हुनेछ । शिक्षा शाखा प्रमुखले स्रोत व्यक्तिलाई कार्यसम्पादन करार गराउनु पर्नेछ । स्रोत व्यक्ति नियुक्ती संबन्धी कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५०. विद्यालयको विनियम

(१) यो ऐन र प्रचलित कानूनको अर्थीनमा रही प्रत्येक सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयले विद्यालयको लक्ष्य, मूल्य मान्यता, सञ्चालन प्रक्रिया लगायतका अन्य सान्दर्भिक विषयवस्तु समावेश गरिएको विनियम अभिभावक सभाबाट पारित गराई लागु शर्तुपर्ने छ ।

(२) अभिभावक सभाले विनियम आवश्यकता अनुसार संसोधन गर्नसक्ने छ ।

(३) विनियम अनुसार विद्यालय सञ्चालन गर्नु व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक लगायत अन्य सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

(४) अद्यावधिक विधानको प्रतिलिपि पारित भएको मितिबाट सात दिन भित्र व्यवस्थापन समितिले गाउँपलिका कामा पेस गर्नुपर्ने छ ।

(५) विद्यालयको विधान सार्वजनिक दस्तावेज हुनेछ र सो जो कोहीले पनि हर्न पाउनुपर्ने छ ।

४१. गाउँपलिकाले निर्देशन दिन सक्ते

(१) गाउँपलिकाले तोकिएको क्षेत्र सँग सम्बन्धित आवश्यक निर्देशनहरु विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिइएको निर्देशनको पालना गर्नु विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कर्तव्य हुनेछ ।

४२. विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्रको रूपमा कायम गर्नु पर्ने

(१) विद्यालयमा स्वतन्त्र र भयरहित रूपमा अध्ययन, अध्यापन गर्ने वातावरण सिर्जना गर्न तथा विद्यालय भित्र कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नुपर्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्दा विद्यालयले पालना गर्नुपर्ने सर्त तथा मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४३ बालबालिकालाई निष्काशन गर्न, शारीरिक वा मानसिक दुर्घटनाहार गर्न पाइने छैन ।

(१) कुनै पनि बालबालिकालाई विद्यालयबाट निष्काशन गर्न पाइने छैन ।

(२) विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई शारीरिक, मानसिक यातना दिन वा दुर्घटनाहार गर्न पाइने छैन ।

४४. शैक्षिक परामर्श सेवा, विदेशी शैक्षिक कार्यक्रम वा शिक्षण कोर्स सञ्चालन

(१) कसैले पनि यस ऐन बमोजिम अनुमति नलिई शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा वा पूर्वतयारी कक्षा वा विदेशी मुलुकमा सञ्चालित कुनै शैक्षिक कार्यक्रम वा वैदेशिक शैक्षिक मेला, प्रदर्शनी सञ्चालन गर्न पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा वा पूर्व तयारी कक्षा वा विदेशी मुलुकमा सञ्चालित कुनै शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अनुमति सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४५. गाउँपलिकाले शैक्षिक गुणस्तर मापन र एकरूपताका लागि कक्षा ५ को वार्षिक परीक्षा लगायत अन्य कक्षाको परीक्षा लिई स्तर मापन गर्न सक्नेछ ।

४६ प्रगति विवरण बुझाउनु पर्ने

विद्यालयले प्रत्येक वर्ष तोकिए बमोजिमका विवरण सहितको प्रगति विवरण गाउँ शिक्षा समितिमा बुझाउनु पर्नेछ ।

४७ शिक्षा विकास कोष

(१) गाउँपलिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र ज्ञानोवास गर्ने अति विपन्न, प्राकृतिक प्रकोप पीडित, अशक्त र असहाय बालबालिकाको शैक्षिक अवसर बृद्धि गर्न, शैक्षिक संस्थाहरूको शैक्षिक तथा भैतिक

वातावरणमा सुधार गर्न तथा उत्कृष्ट विद्यार्थी, शिक्षक, कर्मचारी वा शिक्षा प्रेमीलाई पुरस्कृत गर्न गाउँ शिक्षा विकास कोष स्थापना गरिनेछ ।

(२) कोषमा देहाय बमोजिमको रकम रहन सक्नेछ :

(क) संघीय सरकार, प्रादेशिक सरकार र स्थानीय सरकारबाट प्राप्त अनुदान,

(ख) सहयोगबाट प्राप्त रकम,

(ग) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त रकम,

(घ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(३) कोषको सञ्चालनका लिए देहाय बमोजिम पदाधिकारी रहेको समित रहने छ ।

१. गाउँपलिका प्रमुख - अध्यक्ष

२ प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य

३) शिक्षा समितिले तोकेका स्थानीय शिक्षाविद - सदस्य

४) शिक्षा शाखाका प्रमुख - सदस्य सचिव

कोषको सञ्चालन कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५८. दण्ड सजाय

(१) कसैले विद्यालयको सम्पत्ति हिनाभिना वा नोक्सान गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई मुद्दा हेर्ने अधिकारी वा न्यायिक समितिले विगो असुल गरी बिगां बमोजिम जरिवाना गर्न सक्ने छ ।

(२) कसैले देहायका कार्य गरेमा, गर्न लगाएमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुर्याएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कसुरको मात्रा हेरी कानुनले तोके बमोजिम सजाय हुनेछ ।

(क) प्रश्नपत्रको गोपनीयता भङ्ग गरेमा,

(ख) उत्तरपुस्तिका परीक्षण गर्दा लापरबाही वा गैर जिम्मेवारपूर्ण कार्य गरेमा,

(ग) परीक्षा केन्द्रसँग सम्बन्धित पदाधिकारीको स्वीकृति बेगर प्रवेश गर्न प्रयत्न गरेमा वा प्रवेश गरेमा वा परीक्षा केन्द्र नियन्त्रणमा लिई अमाधित कार्य गरेमा,

(घ) परीक्षाफल प्रकाशनमा अनियमितता गरेमा,

(ड) अरूपको तर्फबाट परीक्षा दिएमा,

(च) परीक्षाको मर्यादा भङ्ग हुने अन्य कुनै कार्य गरेमा,

(छ) विद्यार्थी भर्ता गर्दा दान, उपहार वा कुनै रकम लिएमा,

(ज) अनुसति नलिई मन्टेश्वरी कक्षा, कुनै शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, ट्युसन, कोचिङ्ग सेन्टर, कम्प्युटर, भाषा शिक्षण कक्षा तथा पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन गरेमा,

(झ) कानून विपरीतको अन्य कार्य गरेमा ।

(३) कानून बमोजिमको कसुरको सम्बन्धमा विद्यालयको कुनै शिक्षक वा कर्मचारी उपर मुद्दा हेने अधिकारी वा जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर भएमा त्यस्तो शिक्षक वा कर्मचारी त्यसरी मुद्दा दायर भएको मिति देखि मुद्दाको दुःख नलागे सम्म निलम्बन हुनेछ र सो शिक्षक वा कर्मचारी अदालतबाट कसूरदार ठहरिएमा निजलाई यस ऐन बमोजिम विभागीय सजाय गरिनेछ । निलम्बनमा रहेको अवधीमा त्यस्ता कर्मचारीले प्राप्त गर्ने सुविधा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

५९. पुनरावेदन तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।

६०. नियम बनाउने अधिकार

(१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न गाउँकार्यपालिकाले आवश्यक नियमावली, कार्यविधि, तथा निर्देशिका बनाउन सक्नेछ ।

६१. संक्रमणकालीन व्यवस्था

(१) यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआउँदा सम्म गाउँकार्यपालिकाले गर्नसक्ने छ ।

(२) यो ऐन जारी भएपछि विद्यालयमा रिक्त रहेको दरबन्दीमा विज्ञापनको अनुमति गाउँ कार्यपालिकाले दिन सक्नेछ ।

६२. बाधा अडकाउ फुकाउने अधिकार

यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा-अडकाउ परेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो बाधा-अडकाउ हटाउन आदेश जारी गर्नसक्ने छ र त्यस्तो आदेश यसै ऐनमा परे स्ररह मानिनेछ तर यस्तो आदेश गाउँ सभाले ६ महिना भित्रमा अनुमोदन नगरेमा स्वतः निस्क्रिय हुनेछ ।

६३. विनियम कार्यविधि र निर्देशिका बनाई लागु गर्न सकिने:

शैक्षिक सुधारका निम्नि देहाय बमोजिमका विषयमा विनियम कार्यविधि निर्देशिका बनाई लागु गर्न सकिनेछ :

(१) असल शिक्षक प्रोत्साहन,

(२) अनाथ एवम् सडक बालबालिका शैक्षिक सहयोग,

(३) विपन्न समुदायका बालबालिकाका लागि शैक्षिक सहयोग एवम् दिवा खाजा,

(४) एकमुष्ठ अनुदानमा आधारित विद्यालय सञ्चालन,

(५) नमुना विद्यालय छानोट र विकास,

(६) गरिवीको रेखामुनि रहेका परिवारका बालबालिकाका लागि शैक्षिक प्रोत्साहन,

(७) शिखक दरबन्दी मिलान एवम् व्यवस्थापन ,

(८) विद्यार्थीका लागि सह तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन,

- (९) शैक्षिक क्यालेन्डर तथा शैक्षिक पुस्तिका प्रकाशन,
- (१०) भौचर प्रणालीमा आधारित शिक्षा,
- (११) नगरशिक्षा परिषद् गठन,
- (१२) गुणस्तरीय शिक्षाका लापि अनुदान,
- (१३) अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयन,
- (१४) एक माध्यमिक विद्यालय एक संकायलाई प्रोत्साहन ,
- (१५) विद्यार्थी संघ्या अभिबृद्धि कार्यक्रम,
- (१६) अन्तर विद्यालय सहयोग कार्यक्रम,
- (१७) विशेष शिक्षा नमुना कार्यक्रम ,
६४. बचाउ र लागू नहुने
- (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा लेखिए जस्ति कुरामा सोही बमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।
- (२) यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले पनि विद्यालयको सम्पत्ति हिना-मिना गरेको कसुरमा भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ अन्तर्गत कारबाही चलाउन बाधा पर्ने छैन ।
- (३) संविधानसँग बाझिएको यस ऐनका दफा तथा उपदफाहरु बाझिएको हदसम्म स्वतः निस्किय हुनेछन् ।
- (४) यस अधि कानुन बमोजिम नियुक्त शिक्षक कर्मचारीलाई नेपाल सरकारले दिई आएको सुविधामा कुनै किसिमको कटौति गरिने छैन तर यस व्यवस्थाले कानुन बमोजिम दण्ड, सजाय र कारबाही गर्न बाधा पर्ने छैन ।
- (५) यस ऐनमा उल्लेख भएका कुराहर संघीय र प्रादेशिक शिक्षा ऐन सँग बाझिएमा बाझिएको हद सम्म स्वतः अमात्य हुनेछन् ।

आज्ञाले,
गोविन्द भट्टराई
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत